

"Politiek is een zaak van iedereen"

Met het rapport "Politiek is een zaak van iedereen" wijzen de Franse bisschoppen ook Nederlanders erop dat wij niet kunnen volstaan met het op ethische gronden bekritisieren van de politiek maar dat wij moedig en zelfbewust de weg moeten inslaan van engagement.

Politiek is een zaak van iedereen", onder deze titel heeft de Sociale commissie van het Franse episcopaat een studie gepresenteerd, gewijd aan de huidige politieke situatie. De Franse tekst verscheen in oktober 1991, en onlangs publiceerde 'Kerkelijke Documentatie' een vertaling van dit document van de

hand van E. van Voorst tot Voorst s.j. Het stuk is een nadere bestudering, ook vanuit Nederlands perspectief, volop waard. De veranderingen op het internationale toneel sinds 1989 hebben immers niet alleen betrekking op het Franse politieke leven. Nu volkeren in Centraal- en Oost-Europa en in Afrika hun vrijheid hervonden hebben, dringt zich de

vroeg op hoe 'de politiek' in het Westen functioneert, in het persoonlijk leven en in dat van de gemeenschap, niet alleen in Frankrijk, ook in Nederland. Politiek heeft immers betrekking op het 'samen leven' in wederzijds respect en zorg voor het algemeen belang, zo stelt

het document terecht. En dat heeft iets te maken met ieders geweten en met de zending van de kerk (kerken). De Franse bisschoppen constateren, dat de vertrouwde vormen van deelname aan het politieke leven aan het afbrokkelen zijn; een constatering die met veel recht ook op de Nederlandse situatie kan worden toegepast, gezien de alom geconstateerde malaise in het politiek engagement van de burgers. Ontgoocheling over het wegvallen van de grote ideologieën, groeiend conservatisme, individualisme, bureaucratisering; de fenomenen zijn bekend. Ze leiden tot argwaan en achterdocht ten opzichte van de politiek, ook ten opzichte van politieke partijen en personen. De democratische discussies verlopen moeizaam en verzanden in geharrewar over technische, modelmatige oplossingen van samenlevingsproblemen. De deelname aan verkiezingen loopt terug. De maatschappij valt uiteen in lagen met verschillende snelhe-

Prof. dr. A.G. Weiler

den. De democratische discussies verlopen moeizaam en verzanden in geharrewar over technische, modelmatige oplossingen van samenlevingsproblemen. De deelname aan verkiezingen loopt terug. De maatschappij valt uiteen in lagen met verschillende snelhe-

den. De tweedeling in de maatschappij, waarin een nieuwe onderklasse ontstaan is, is een feit. De staat trekt zich enigermate terug van het sociale en economische terrein, en verlegt de aandacht naar de zorg voor snelle en effectieve rechtspraak, voor de binnenlandse veiligheid en voor criminaliteitsbestrijding.

Maatschappelijk middenveld

Evenzeer, zo stelt het document, functioneren de maatschappelijke geledingen, die tot de structuur van de maatschappij behoren, minder. In Frankrijk rekent men daartoe de vakbonden, maar ook de politieke partijen, de school en het leger, de onderlinge verzekeringsmaatschappijen en coöperatieve verenigingen. Voor Nederland liggen de verhoudingen wat anders, dunkt me. Het CDA probeert het maatschappelijk middenveld, zoals dat heet, bij de politiek te betrekken. Bij andere partijen staat echter de afkeer

van de machtige koepelorganisaties recht overeind. Het consensus-model is niet langer onomstreden, maar de macht van het veld is nog lang niet uitgeput. Vanwege het bestaan van die vele maatschappelijke organisaties, ook van christelijke signatuur, is de samenlevingsstructuur van Nederland anders dan die van Frankrijk. Van Nederland kan echter ook

gezegd worden, wat voor Frankrijk geconstateerd wordt: een bloeiend verenigingsleven op het gebied van cultuur en vrije-tijdsbesteding, buurtactiviteiten, onderling hulpbetoon, liefdadigheid en sociale vernieuwing op kleine schaal.² Ook lopen beide landen gelijk

op, als het gaat om deelname in bijvoorbeeld de milieubeweging, de inzet voor mensenrechten, humanitaire hulp en ontwikkelingsvraagstukken.

Op dat vlak treden stichtingen en verenigingen inderdaad ook de politiek tegemoet, en stellen hun eisen, veelal niet zonder effect. Dat is in Nederland zowel op landelijk als op gemeentelijk niveau te constateren.

Volgens de Sociale commissie wijzen deze tekenen van engagement erop, dat mensen de uitdaging en de mogelijkheden van de nieuwe situatie beseffen. Zij overwinnen de lusteloosheid op burgerlijk en politiek gebied, die door de huidige tijd wordt voortgebracht. Dat is een teken van hoop in bange dagen. De commissie constateert, dat economie, geldwezen, techniek en informatiestromen een wereldwijde dimensie hebben gekregen, die door geen enkele internationale instelling met voldoende gezag in democratische zin gecontroleerd

**Voor een vitale
maatschappij en een
doeltreffende
politiek is een volk
nodig van mensen
die geloven,
liefhebben en
hopen.**

wordt. Ook de band tussen de staat en de burgers is zwak. Dat geldt met name voor de sterk centralistisch georganiseerde Franse staat. In Frankrijk is de relatie tussen individu en maatschappij vaak niet meer geweest dan een bepaalde verhouding tot de staat, zo stelt de commissie (blz. 16, kol. 2). Toch is zulk een verhouding ook in Nederland verder

doorgedrongen dan wenselijk is. De Nederlandse overheid probeert dan ook sinds kort beleidsbeslissing en -uitvoering te decentraliseren, omdat ook bij ons een groot aantal burgers vanwege de vergaande regelingen betreffende sociale zekerheid teveel

staatsafhankelijk zijn geworden. Ook daarom is activering van het maatschappelijk middenveld noodzakelijk. De relatieve waardevermindering van de nationale staat in het Europese en internationale krachtenveld vraagt om een nieuwe band tussen burgers en samenlevingsordening.

Sociale en politieke doelstellingen

De bisschoppelijk commissie pleit er daarom voor de politiek in ere te herstellen. De economie die op wereldschaal wordt bedreven vraagt om een politieke regeling, die de zwakken beschermt en ongelijkheden compenseert. De politiek heeft ook de taak om geweld door recht te vervangen. Een voorwaarde daartoe is het stimuleren van democratisch overleg, met name tussen politieke partijen, die zich door een duidelijk geprofileerde opvatting over de mens en de maatschappelijke solidariteit moeten laten leiden. Zij immers spelen een bemiddelende rol tussen de staat en de politieke gemeenschap. Morele kritiek en goede wil alleen zijn niet voldoende. Politieke planning en actie zijn de noodzakelijke middelen om de doelstellingen op sociaal en politiek gebied te bereiken. En mensen moeten daartoe gemotiveerd worden. "De burgerzin zal een nieuwe inhoud moeten krijgen, minder toegespitst op de individuele rechten en meer op aller deelname aan gezamenlijke ondernemingen", stelt de commissie (blz. 18, kol.2).

Als zulke doelstellingen merkt de commissie aan:

1. het geduldig herstellen van de maatschappelijke structuur, met name daar waar de ontwikkeling en de rijkdommen van het land ongelijk verdeeld zijn (bijvoorbeeld door uitbreiding van de

sociale woningbouw);

2. erkenning en versterking van het gezin (de commissie vraagt zich af, of het aanvaardbaar is, dat de wetgever zich neutraal opstelt ten opzichte van het groeiend aantal 'alternatieve' gezinnen en samenlevingsvormen. Het is duidelijk dat de bisschoppen hier afwijzend tegenover staan. De vele retorische vragen in deze paragraaf kunnen hun standpunt in dezen niet verhullen. Blz. 19, kol.2 - 20, kol. 1);

3. bevordering van de basisvorming ter bestrijding van het analfabetisme (in Frankrijk is 9 % van de bevolking analfabeet, in die zin dat mensen in tenminste één activiteit ten aanzien van de eigen moedertaal - spreken, lezen, schrijven en goed begrijpen - tekort schieten);

4. solidariteit in verband met werkgelegenheid (10 % van de beroepsbevolking staat buiten het arbeidsproces. De bisschoppen vragen in dit verband dat nieuwe wegen worden gezocht voor een regelmatige en sterkere economische groei (blz. 20, kol.2); een opmerkelijk standpunt).

5. werken aan een geïntegreerde maatschappij. (Het

probleem van de sociale integratie, met name ook wat betreft allochtonen, die worden uitgenodigd met behoud van de eigen identiteit het rechtssysteem van het gastland te eerbiedigen en zich niet afzijdig te houden van het sociale leven, stelt ook het probleem van de eigen identiteit van het ontvangende volk aan de orde. Daar is een diepgaand openbaar debat voor nodig, dat niet door spitsvondigheden en emotionaliteit wordt vertroebeld. Blz. 21-22);

6. Bouwen aan Europa. (De bisschoppen hebben hier duidelijk ook de poli-

**De tweedeling in
de maatschappij,
waarin een nieuwe
onderklasse
ontstaan is,
is een feit.**

tieke eenheid van het Europa van de Twaalf op het oog. Dat die tot stand komt is een vanzelfsprekend gegeven voor hen. De aanbevelingen die hier gedaan worden hebben echter een grotendeels graut en moraliserend karakter. Blz. 22).

7. Het hoofd bieden aan nieuwe behoeften, op het gebied van binnen-europese samenwerking, ontwikkelingshulp, gezondheidszorg, de rol van het leger, humanitaire interventie, milieuzorg. Op dit vlak blijft het bij een opsomming van problemen.

Politieke actie en betrokkenheid nodig

In een tweede afdeling stelt de commissie het gelovig standpunt over deze aangelegenheden aan de orde. Natuurlijk wordt het beginsel van de scheiding van kerk en staat gerespecteerd, maar dat neemt niet weg dat de kerk hier een actieve rol wordt toebedacht. De stelling is, dat voor een vitale maatschappij en een doeltreffende politiek een volk nodig is van mensen die geloven, liefhebben en hopen. Juist de kerk is in staat tot het bewerken van zulk een maatschappij door de inzet van de gelovigen. Door Gods vrije genadegave is het menselijk handelen immers tot volmaaktheid geroepen (blz. 23, 2e kol.). Dat hier een evangelische oproep doorklinkt, is duidelijk. Maar het getuigenis van de geschiedenis plaatst de optimistische opvatting over de potentie van de kerk en de gelovigen in een schril licht. Het is fraai te stellen dat het geloof een licht over mens en maatschappij laat schijnen, maar enige

terughoudendheid en bewustzijn van de begane fouten, ook door de kerk en kerkelijke mensen, treedt in de tekst niet aan de dag.

Oproepen tot liefde, als eis voor een solidaire maatschappij, worden terecht vertaald naar de noodzaak van politieke betrokkenheid en actie. En van politieke beslissingen wordt hoopvol en gelovig gesteld, dat zij in Jezus Christus toekomst hebben (blz. 24, 2e kol.). Het geschiedtheologisch perspectief dat hier verwoord wordt, verwijst naar de 'geestelijke infrastructuur van de geschiedenis': de hoop op bevrijding, het herkennen van een beloftevol ontluiken van het koninkrijk Gods, het werken aan een definitief einde aan de meester-slaaf verhoudingen tussen mensen. Deze fundamentele krachten worden gepresenteerd tegenover de ideologische verabsoluteringen, de uitlevering aan de pure zakelijkheid, of de troosteloosheid van het einde van de geschiedenis. Deze paragraaf behoort tot de beste stukken van het document.

Appel op mensen

Actieve deelname aan de politiek is voor de Franse bisschoppen een zaak die iedereen aangaat: mensen die een kerkelijke pastorale opdracht hebben, opvoeders, mensen actief in jeugdorganisaties, politici, leden van de gemeenteraad, burgemeesters, mensen die werkzaam zijn op het terrein van de media, allen worden opgeroepen. Het recht en de plicht om deel te nemen aan het politieke leven zijn niet voorbehouden aan bepaalde categorieën mensen. Het scepticisme van christenen ten opzichte van

Zij overwinnen de lusteloosheid op burgerlijk en politiek gebied, die door de huidige tijd wordt voortgebracht.

de openbare aangelegenheden noch hun afzijdigheid achten de bisschoppen gerechtvaardigd, ondanks de morele gevaren die aan het politieke bedrijf, ook voor personen, verbonden zijn. In de lijn van het document van de synode van 1987, getiteld *Christifideles laici*, roepen de bisschoppen op tot een levendiger bewustwording van eigen verantwoordelijkheid en tot daadwerkelijke actie van christen-gelovigen. Uiteraard betreft het hier een appèl op mensen. Het gaat niet om concrete oplossingen voor politieke problemen. Niet altijd ontsnappen de auteurs van het document aan opsommingen, die uit zichzelf de politieke matheid, lusteloosheid en landerigheid, die men wil bestrijden, versterken. De wens te komen tot reacteren van mensen aan de basis van de samenleving, tot intensievere deelname aan gezamenlijke ondernemingen, het stimuleren van elks inzet in de richting van onderlinge solidariteit, en het benadrukken van het geloofsperspectief van een hoopvolle liefde die werkt vanuit de kracht van de gestorven en verrezen Christus, zijn de steeds terugkerende impulsen die dit document een bijzonder karakter geven. De Nederlander is wellicht meer dan de Fransman actief in verenigingen, stichtingen, organisaties en bewegingen op allerlei terrein - de plaatselijke kranten en blaadjes getuigen daarvan -, de collectieve afkeer van 'de' politiek is hier minstens even groot.

Met de titel: "Politiek is een zaak van iedereen" wijst het Franse document ook Nederlanders erop, dat zij niet kunnen volstaan met het op ethische gronden bekritisieren van de politiek, maar dat zij moedig en welbewust de weg moeten inslaan van het engagement voor de wederzijdse erkenning van mensen, voor gerechtigheid en vre-

de. Al dit soort actie is 'politiek'.

Prof.dr. A.G. Weiler is voorzitter van het College van Bestuur van de Katholieke Theologische Universiteit Utrecht.

Noten

- 1 *Kerkelijke Documentatie* 1-2-1, 21, nr. 2 (1993), blz. 61-76.
- 2 Zie J.P.A. Zuidgeest, *Sociale vernieuwing en katholieken. Inventarisatie van de soorten omplaatsen en de diverse typen Sociale Vernieuwing-achtige activiteiten vanuit katholieke hoek* (KLVMA-Bericht, nr. 6, tweede uitgave), 's-Hertogenbosch 1993.